Technická univerzita v Liberci
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
41617 LIBEREC 1, HALKOVA 6 TEL:048-5227328

Katedra: NÁRODNÍ ŠKOLY

Kombinace oborů: UČITELSTVÍ PRO 1.STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Použití tisku z výšky pro ilustraci v LDM

Autor:

Jméno a příjmení: HANA JABŮRKOVÁ podpis: H. Jabůrková

Adresa: VĚKOVA 241\4
LIBEREC 14
460 14

Vedoucí práce: doc.EVA KUBÍNOVÁ,akademická malířka

Počet	stran	obrázků	tabulek	příloh
	53	12	0	15

V Libereci dne 21. dubna 1997

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
461 17 Liberec 1, Hálkova 6 Tel.:42.48.5227111 Fax:42.48.5227332

Katedra: NÁRODNÍ ŠKOLY

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

kandidát: Hana Jabůrková

adresa: Věkova 241, 460 14 Liberec 14

obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Název DP: Použití tisku z výšky pro ilustraci v LDM

Vedoucí práce: Doc. Eva Kubínová, akademická malířka

Termín odevzdání: 30. 4. 1997

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž specifikují zadání: východiska, cíle, předpoklady, metody zpracování, základní literaturu (zpravidla na rub tohoto formuláře). Zásady pro zpracování DP lze zakoupit v Edičním středisku TU a jsou též k dispozici v UK TUL, na katedrách a na Děkanátě Pedagogické fakulty.

V Liberci dne 1. 7. 1996

vedoucí katedry

děkan

Převzal (diplomant):

Datum: 14. 2. 1997

Podpis: Hana Jabůrková

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Univerzitní knihovna
Voronážská 1329, Liberec 1
PSČ 461 17

V 4/98

KNS/NS

53 s.

P R O H L Á Š E N Í

"Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiloženém seznamu literatury."

V Liberci dne 21. dubna 1997

Hana Jabůrková

Anotace

V předložené práci je nastíněn princip a historie tisku z výšky a především možnosti využití na 1. stupni základní školy. Při realizaci jednotlivých technik se děti seznamují s různými materiály, jejich vlastnostmi a způsoby zpracování. Vyzdviženo je i výchovné působení grafických technik, které úspěšně přispívá k harmonickému rozvoji osobnosti dítěte. Závěrečná část obsahuje metodiku dřevořezu a linorytu, v níž jsem vycházela z vlastní tvorby.

In der vorgelegten Arbeit wird das Prinzip und die Geschichte des Hochdruckes und besonders die Ausnützungsmöglichkeiten für den 1. Grad der Volksschulen behandelt. Bei Anwendung der einzelnen Drucktechniken werden die Kinder mit verschiedenen Materialen, ihren Eigenschaften und Verarbeitungsmöglichkeiten bekannt gemacht. Erwähnt wird die erzieherische Wirkung der graphischen Techiken, welche erfolgreich zur harmonischen Entwicklung der Personalität des Kindes beitragen. Der abschliessende Teil enthält die Methodik der Holzaschitzerei und der Linogravur, bei welcher ich aus Erkenntnissen mit eigenen Arbeiten hervorging.

The submitted work is dealing with principals and the history of offset printing and mainly with the possibilities of employing them on the 1. grade of elementary schools. By using the individual techniques, the children get acquainted with various materials, their qualities and methods of processing. Accented is the educational effect of graphic techniques on the succesful and harmonic development of the child's personality. The final part contains the method of wood and linocutting based on experiences with my own works.

Obsah

1. Úvod 6
2. Grafika
   2.1. Znaky grafiky 7
   2.2. Vliv grafické techniky na dítě 8
3. Tisk z výšky
   3.1. Princip tisku z výšky 11
   3.2. Využití tisku z výšky 11
   3.3. Historie grafických technik tisku z výšky 12
4. Grafické techniky
   4.1. Technika otisku struktur 15
   4.2. Tisk z koláže 16
   4.3. Další techniky tisku z výšky 17
5. Dřevořez, linoryt
   5.1. Kresba 18
   5.2. Volba materiálu 18
   5.3. Práce s dětmi v grafickém kroužku 20
6. Využití tisku z výšky v hodinách českého jazyka
   6.1. Využití grafických tisků k motivaci 24
   6.2. Dětská literární tvorba doplněná grafickými ilustracemi 33
7. Závěr 50
8. Poznámkový aparát 51
9. Seznam použité literatury 52

1. Úvod

Každý člověk si na svět přináší něco po svých předcích. Já jsem mimo jiné získala i kladný vztah k výtvarnému umění.

Při studiu výtvarné výchovy mě zaujala realistická kresba. Zasvěcovali jsme se do tajů světla a stínu, kontrastu, prostorovosti a kompozice. Postupně jsme však přecházeli ke grafice a během krátké doby jsem si k ní vytvořila zvláštní vztah.

Nejlepších výsledků jsem dosahovala v technice linorytu, což ovlivnilo moji volbu závěrečné práce. Vybrala jsem si dřevořezy, které jsou linorytu velmi podobné. Velice mne lákala práce se dřevem. Snad i proto, že můj pradědeček byl uměleckým řezbářem.

V budoucnosti bych ráda vedla děti v grafickém kroužku. Abych tuto práci mohla vykonávat, pokládám za nutné vyzkoušet si jednotlivé grafické techniky. Mým cílem je děti motivovat a probudit v nich zájem o výtvarnou výchovu. Nechci, aby z nich vyrostli špičkoví umělci. Chci jen, aby si děti grafiku vyzkoušely a měly z tvořivé činnosti radost. Proto se pokusím v písemné části nastínit několik možností využití tisku z výšky.

2. G r a f i k a

2.1. ZNAKY GRAFIKY

Jindřich Marco:

"Grafikou je umělecké dílo, rozmnožitelné ručním řemeslným postupem na předem stanovený počet exemplářů." (1981, str. 17)[1]

Grafika je součástí výtvarného umění. Od svého počátku si díky umělcům, již se jí zabývali, a své osobité kráse vydobyla čestné místo vedle kresby a malby. Postupem času získávala stále více příznivců, což vedlo k vynálezu celé řady technik, spočívajících na třech základních principech:

1. tisku z výšky
2. tisku z hloubky
3. tisku z plochy

Těmto technikám náleží určité charakteristické rysy, kterými se výrazně liší od jiné výtvarné tvorby (kresby, malby). Stručně je můžeme shrnout do tří nejdůležitějších bodů:

1. Základní podobu grafických listů vytváří kontrast dvou barev - černé a bílé. Při práci vede výtvarníka k odlišnému způsobu myšlení. Své představy zjednoduší a zrealizuje tak, že výsledný černobílý tisk působí svým plošným kontrastem nejen vizuálně, ale i výrazově.

2. Typickým rysem je omezenost formátu. Většinou je přizpůsoben náročné technologii tisku, ale také k němu vede častá spjatost grafických listů s knihou.

Větší formát grafických volných listů se stal ve 20. století módou. Hap Grieshaber (německý dřevořezec z 2. pol. 20. stol.) neváhal vytvořit i dřevořezy velkých formátů (2m x 3m), k čemuž potřeboval štočky ohromných rozměrů. Američtí

dřevořezci používali k tisku dřevořezu velký papír dokonalé kvality (výška přes 1.5 metru). Většinou tiskli několik malých štočků dohromady.

3. Posledním charakteristickým znakem grafiky je její fyzická náročnost, která je vyšší než u kresby či malby. Vyžaduje od tvůrců maximální soustředění, trpělivost, rozvahu a v neposlední řadě i velkou zručnost.

Grafika představuje pojem "poctivé výtvarné práce". Svým osobitým způsobem zasahuje do našeho života.

2.2. VLIV GRAFICKÉ TECHNIKY NA DÍTĚ

Úkolem každého pedagoga je kladné výchovné působení na dítě, které přispěje k harmonickému rozvoji jeho osobnosti. Ale nejen to. Snažíme se mu vštěpovat pracovní dovednosti a návyky, podporujeme vývoj jeho manuální zručnosti. A k tomu všemu nám velkým dílem dopomohou grafické techniky používané ve výtvarné výchově.

Rozvíjejí u dítěte vnímavost, vztah k uměleckým a kulturním dílům, estetické cítění. Zároveň si osvojují "...principy dekorativního řešení plochy." (Osnovy, 1976, str. 157)[2]

Dítě si při své vlastní tvorbě uvědomí pracnost jednotlivých technik - obtížnost rytí či řezání, kdy při sebemenším chybném pohybu mohou zkazit celý výtvor. To je vede k velkému soustředění pozornosti, trpělivosti, vůli překonat námahu a zdlouhavost práce. Odměnou jsou jim za to vlastnoručně zhotovená díla, v nichž se odráží radost, přání, smutek, ale i věci, které každodenně člověka obklopují.

Známý řecký filosof kdysi řekl:

"Nic není objeveno, a zároveň hned dokonalé"

(Cicero)

Děti sice vstupují do tajů grafických technik, objevují jejich možnosti využití, ale jako ve všem ostatním se musí učit postupně. Snažíme se proto spontánně rozvíjet jejich smyslové vnímání, uvědomělé pozorování a výtvarné vidění. Pokud začnou citlivěji vnímat tvary, barvy, struktury, vzájemné vztahy částí a celku, můžeme od jednodušších výtvarných forem (kresby, otiskávání struktur materiálů,...) přejít ke složitějším.

Při výběru vhodné grafické techniky by měl učitel dodržovat několik podstatných zásad, jež mají velký vliv na celkovou úspěšnost:

1. zásadu přiměřenosti
2. zásadu názornosti
3. zásadu uskutečnitelnosti

Zásadou přiměřenosti rozumíme přihlédnutí k věku dítěte, jeho manuálním zručnostem. Pro správné a rychlé pochopení je vhodná zásada názornosti. Pokud dětem ukážeme například techniku rytí, pochopí ji rychleji než při zdlouhavém vysvětlování. Uskutečnitelnost zvolené grafické techniky závisí nejen na vhodnosti materiálu, ale i na jeho zajištění.

Pro úspěšnost práce nesmíme zapomínat na motivaci a atmosféru v kolektivu, které se okamžitě odrážejí v ochotě dětí spolupracovat a především v jejich prožívání. Nejde o to, aby děti vytvářely díla na vysoké úrovni, ale o to, aby si jednotlivé techniky vyzkoušely.

Radost dětí, které mohou svoji práci rozmnožit a darovat

ji svým blízkým, je pro pedagogy silnou motivací v budoucí práci.

"Vše, co stojí za to, aby bylo vykonáno, stojí za to, aby bylo vykonáno dobře."

(Dickens)

3. Tisk z výšky

3.1. PRINCIP TISKU Z VÝŠKY

Tisk z výšky patří k nejstarším tiskovým postupům v historii grafiky.

Cyril Bouda k principu této techniky uvádí následující: "Představme si, že bychom na hlazenou dřevěnou desku stejnoměrně pokrytou tenkou vrstvou tiskařské černě, přitiskli po celé ploše papír. Barva by se naň v celé ploše otiskla.

Kdybychom vyhloubili do desky rýhy a přitiskli znovu papír, rýhy by zůstaly bílé, zatímco plocha by zůstatala opět černá, zabarvená. To znamená, že v tomto případě tisknou pouze vyvýšené části desky, kdežto vyhloubené nikoliv." (1962, str. 5)[3]

3.2. VYUŽITÍ TISKU Z VÝŠKY

Tisku se v dnešní době ve školách moc nevyužívá. Občas jen na 2. stupni. Děti však mají možnost se s ním setkat v různých zájmových kroužcích.

Pro jeho realizaci není grafický lis podmínkou. Většina technik se dá tisknout ručně (bez lisu) a k tomu nám postačí oblá část lehce dostupného předmětu (například lžička, držátko nože,...). Výhodou tohoto postupu je též realizace tisku samotnými dětmi.

Z výšky tiskneme především dřevořezy, dřevoryty a linoryty, ale také struktury různých materiálů, či koláže. Všechny tyto uvedené techniky děti zvládnou kromě dřevorytu. Ten je velmi náročný nejen technicky, ale i materiálně.

3.3. HISTORIE GRAFICKÝCH TECHNIK TISKU Z VÝŠKY

Nejstarší grafickou technikou je dřevořez. Jeho technika spočívá v řezbě nožem do podélně uříznutého kusu dřeva.

Říká se, že na nápad vyrobit si dřevěnou tiskařskou formu přišel mnich. Svým vynálezem si chtěl ulehčit nekonečné a pracné překreslování náboženských obrázků.

Ve skutečnosti pocházejí první zmínky o této grafické technice z oblasti Orientu. V Číně, Japonsku a v Koreji používali dřevořezu k tisku na tkaniny již ve starověku.

Do Evropy se dřevořez dostává ve 14. století z již zmíněného Orientu. Z té doby se dochovaly především hrací karty a primitivní obrázky svatých. Vyznačují se hrubou lineární nestínovanou kresbou, jež byla často kolorována jasnými barvami.

Na našem území se první řezači dřevěných desek objevují v polovině 15. století v okolí Olomouce. Čechy a Morava jsou brzy považovány, díky své bohaté kulturní tradici a lidové tvořivosti, za kolébku evropských dřevořezů. Proslavil se především český ilustrační lidový dřevořez, který užívá několik ryze českých prvků.

Díla měla zpočátku témata převážně náboženská, sloužila jako ilustrace a do knih je vlepovali. Později se často využívaly tzv. jednotisky, kde byl na jedné dřevěné desce vyřezán obrázek a stručný text. Když se několik jednotisků svázalo, vznikla "bloková" kniha. V podstatě tato technika předcházela knihtisk, který byl vynalezen v roce 1437 Janem Gutenbergem.

Knižní dřevořezové ilustrace velmi rychle ztrácejí svou barevnost, a vracejí se k tradiční černobílé podobě. Již se jedná o díla, která vystihují světlo, stín a modelaci

šrafováním. Věnuje se jim i německý výtvarník Albrecht Dürer (1471 - 1527), u jehož otisku linií vyřezaných do dřeva máme pocit, že sledujeme čáry napsané hrotem pera.

Po velkém rozkvětu dřevořezu v 15. a 16. století se vývoj grafiky pozastavil. Velký převrat nastává až koncem 18. století, kdy anglický rytec Thomas Bewick obnovuje slávu dřeva v grafice vynálezem dřevorytu. "Použil k rytí místo dřeva řezaného dosavadním způsobem po směru růstu, dřevo uříznuté ve formě tenkých špalíčku kolmo na osu stromu." (Kuchař, 1968, str. 25)[4]

O oživení staré dřevořezové techniky se snažilo několik umělců až koncem 2. poloviny 19. století. Jedním z nich byl Paul Gauguin. V jeho dílech se odráží jednoduchost. Nejčastěji používaným materiálem, do něhož své dřevořezy řezal, byla prkénka z beden, jejichž surovost nechává ve svých dílech uplatnit. Podobně tvořil i Emil Nolde, který se nezabývá příliš detaily. Spíše své dílo zjednodušuje. Nepopisuje jen viděné tvary, ale vyjadřuje svůj vnitřní, citový vztah ke skutečnosti.

I přes zcela nové pojetí dřevořezů si větší oblibu získávají nově užívané techniky. Vedle nich si však své postavení stále více upevňuje dřevoryt. Výjimečnou osobností českého dřevorytu byl Josef Váchal. Ve své tvorbě se vrací k výrobě knih pomocí jednotisků a vytváří mnoho tematicky zcela odlišných grafických listů.

Lesk a slávu dřevořezu, na kterou se rychle zapomnělo, oprášili až Američané po 2. světové válce. Vycházejí ze staré tradice dřevořezů japonských. Přebírají způsoby tisku a především barvy, které jsou známé svou průsvitností. Zároveň objevují nové formy této techniky. Dřevořez se tak stává na rozdíl od jiných technik "...méně omezený, přístupnější a poskytuje větší možnosti výrazu." (Luebbers, 1986, str. 9)[5]

Američtí umělci velmi ovlivnili tvůrce u nás. V 60.letech převažuje barevný dřevořez, ve kterém se autoři snaží o větší expresivitu. Významným představitelem je například Karel Svolinský.

V současné české moderní grafice nalezneme řadu vynikajících umělců - dřevořezců a myslím si, že i v budoucnu si jistě své příznivce nalezne.

4. Grafické techniky

4.1. TECHNIKA OTISKU STRUKTUR

Technika otisků se využívá s dětmi zejména pro svou jednoduchost.

Když se zamyslíme, co je dětem od mala nejbližší k otiskování, napadnou nás jejich ruce. Jen si vzpomeňme, jak jsme jako děti upatlanýma ručkama zanechaly stopy na nejednom ubruse, okně, či nábytku. Necháme je tedy první grafická díla vytvářet dlaněmi. Otiskovat však můžeme i jiné části těla. Měla jsem možnost být při realizaci této techniky v Oblastní galerii v Liberci, kde se zapojily nejen děti školního věku, ale i děti ve věku od 3 let.

Od otisků těla přejdeme ke strukturám přírodních materiálů. Využíváme například: kůru ze stromů, listy, klacíky, kameny, větvičky s jehličím, šišky, ale i otevřené pouzdro na bukvicová semínka a další. K tisku využíváme všechno, co je reliéfní, co má zajímavý povrch.

Tato grafická technika "učí žáky dobře se dívat, vidět krásu struktur a materiálů. Učí žáky promýšlet kompozici, učí čistotě práce, vede k tvořivé práci." (Kačírek, 1984, str. 20)[6]

Stejným způsobem, jako jsme využili nasbírané přírodniny, můžeme pracovat se dřevem. Stačí nám k tomu malá nehoblovaná prkénka, odřezky, které se dají lehce sehnat.

Při této práci si mohou děti prvně uvědomit zvláštnosti dřeva - vůni, hebkost, barvu, strukturu. Vhodné je přinést jim pro srovnání třeba kámen, který je na rozdíl od dřeva studený, nijak nevoní a má úplně jinou strukturu. Tím se učí vnímat přírodniny nejen vizuálně, ale i hmatem nebo čichem.

Odřezek dřeva není jen odpad, jak by se mohlo zdát. Dá se využít jeho jedinečnost: různá struktura letokruhů, suky, trhliny, i díry od červotoče. Velice zajímavá je práce se dřevem, jako je modřín či borovice vejmutovka. Odborníci je pokládají na tisk za nekvalitní, protože se kroutí. S dětmi však použijeme ruční tisk, u kterého nám to nevadí.

Cílem těchto tisků je seznámení dětí s různorodostí dřeva. Prkénko stačí naválet tiskařskou barvou válečkem a natisknout na savý měkký papír.

Děti si po pečlivém prohlédnutí své práce uvědomí, že se nám například trhliny v dřívku neotisknou a vytváří na papíře bílá místa. Tyto poznatky nám pomohou při vysvětlování dalších grafických technik (linoryt, dřevořez).

4.2. TISK Z KOLÁŽE

Technika tisku z koláže se liší od klasických technik tisku z výšky tím, že není ryta do desky, ale na desku lepena.

Na podkladnou desku (většinou papír) nalepujeme rozstříhané nebo natrhané kousky papíru, textilu, přírodního materiálu. Využíváme zajímavých struktur krajkoviny, pytloviny, obvazů, listí,... Při lepení si dáváme velmi záležet, závisí na něm úspěšnost celé práce.

Zhotovenou koláž naválíme tiskařskou barvou. V knize M. Kačírka (1984, str. 18)7 se k tomu píše: "Málokdy se podaří zopakovat práci s válečkem tak, aby se podařilo naválet barvu na koláž naprosto shodně u dvou a více otiscích." Tiskneme buď ručně nebo v grafickém lisu. Výškový rozdíl nalepeného materiálu a podkladu se projevuje bílou stopou na otisku. Taktéž jí docílíme rytím a škrábáním do nalepených plošek ještě před tiskem.

Na koláže používáme sběrový papír (použité čtvrtky, kartóny,...), na což při práci nesmíme zapomenout poukázat. Vedeme tak děti k šetřivosti, aby ničím zbytečně neplýtvaly a zároveň si uvědomovaly další využití nepotřebných věcí.

Technika tisku z koláže přináší dětem radost z práce, při které si rozvíjí svou manuální zručnost. Předností je však možnost její realizace s dětmi slabozrakými a mentálně postiženými, kde zaznamenává velké úspěchy.

4.3. DALŠÍ TECHNIKY TISKU Z VÝŠKY

Mezi techniky tisku z výšky můžeme zařadit i práci s tiskátky, které si vyrobíme ze syrových brambor. Děti se díky nim učí dekorativnosti a pravidelnosti. Důležitost rytmu černé a bílé vede k pochopení rytmu krásného písma.

Dalšími grafickými technikami je dřevořez a linoryt, kterým věnujeme samostatnou kapitolu, kde se o nich zmíníme obšírněji.

5. Dřevořez, linoryt

5.1. KRESBA

K tomu, abychom mohli úspěšně realizovat techniku dřevořezu a linorytu, je důležité zvládnout základ kresby. Během mého studia na VŠ jsem měla možnost sledovat v rámci pedagogické praxe úroveň kresby dětí na 1. stupni základní školy. Zjistila jsem, že velmi záleží na vedení a přístupu k práci ze strany učitele.

Na některých školách je výtvarná úroveň žáků velice vysoká. Vidíme, že děti vědí, jak pracovat s tuší, štětcem či pastelem. Umí kompozičně správně umístit obrázek na papír a přitom využijí celou kresebnou plochu.

Na druhé straně jsem se setkala s dětmi, které znají jen pastelky, fixy, vodovky a například uhel viděly prvně až ve 4. třídě při mém výstupu na praxi. Bylo nezbytné jim neustále připomínat, že kresba má velikostí odpovídat formátu papíru a důležité bylo i zdůraznění kompozice.

Vím, že do výtvarného tvoření dětí by se nemělo zasahovat. Nechme je pracovat dle jejich cítění, ale určité návyky (základy) bychom v nich měli vypěstovat.

5.2. VOLBA MATERIÁLU

D Ř E V O

"Vztah člověka ke dřevu se vytvářel od nejranějšího období historického vývoje lidstva. Od počátku civilizace bylo dřevo jedním z prvních materiálů, z nichž byly zhotoveny nejen první pracovní nástroje, jídelní nádoby, nábytek, přístřeší, ale i první stroje a rituální, náboženské a umělecké předměty." (Udržal - David, 1984, str. 7)[8]

Ve výtvarném umění zaujímá dřevo výrazné postavení, jehož možnosti zpracování jsou velice široké. My se však zaměříme na dřevo vhodné pro dřevořezy.

Za nejdůležitější znaky při výběru dřeva považujeme:

1. tvrdost
2. strukturu
3. vady

Tvrdost dřeva " ...je odpor, který klade dřevo nástroji při jeho opracování." (Konvička, 1976, str. 21)? Na dřevořezy se z toho důvodu hodí především dřevo měkké - lípa, modřín, borovice vejmutovka. S dětmi však můžeme použít i smrk či jiné dřevo.

Struktura letokruhů je velmi proměnlivá. Závisí nejen na dřevině, na jejím věku, ale i na přírodních a klimatických podmínkách, ve kterých strom vyrůstá. Zajímavostí je, že letokruhy nejsou válcovité, ale kuželovité, což se projeví na podélném řezu kmene.

Na dřevořez se hodí spíše léta nevýrazná, jaké má již zmíněná lípa. Lépe se do nich řeže a můžeme si dovolit jemnější kresbu.

Třetím důležitým rysem jsou vady dřeva - suky, praskliny, stopy po červotoči... V okolí suku je dřevo velmi tvrdé, což bereme v úvahu při pořizování materiálu pro děti.

Někdy nejsou chyby dřeva na závadu. Je mnoho výtvarníků, kteří je vyhledávají a v tom okamžiku se z nich stávají přednosti.

Na dřevořezy musí být dřevo podélně řezané, řádně vyschlé (jinak puká). Necháváme ho uležet alespoň deset let. Potom ho stačí ohobovat a smirkovým papírem začistit do jemna.

Dřevo má svou specifickou krásu, kterou těžko budeme

hledat u jiných materiálů. Je jedinečné, nemůžeme najít dvě naprosto stejné struktury. A právě proto je dřevo stále oblíbeným materiálem.

L I N O L E U M

Linoleum patří na rozdíl od dřeva k dostupným materiálům. Používá se k technice linorytu, nejvhodnější je linoleum korkové, PVC, linoleum gumové nebo jiné podlahové krytiny.

Předností lina je snadnost rytí, při kterém nemusí děti vynaložit takovou sílu jako u dřevořezu. Dále je předností snadnost a rychlost formátování, jež může mít i netradiční podobu (dle potřeby i trojúhelník, kruh,...) a v neposlední řadě i skutečnost, že lino nemusíme povrchově upravovat.

5.3. PRÁCE S DĚTMI V GRAFICKÉM KROUŽKU

Techniku linorytu a dřevořezu jsem vyzkoušela ve výtvarném kroužku s dětmi ze 3. a 4. třídy. Nikdy předtím se grafice nevěnovaly. Pouze kresbě, malbě a modelování.

Za nejdůležitější okamžik celé práce jsem považovala vysvětlení pricipu tisku z výšky. Použila jsem proto názorného příkladu s botou. Namočila jsem její špinavou podrážku a otiskla jí na připravený papír. Vystouplé plochy vzorku se otiskly, prohloubená místa podrážky zůstala na papíře bílá. Děti díky ukázce lehce pochopí nejen tisk z výšky, ale i podstatu dřevořezu a linorytu. Přinesla jsem ukázat již vyrytý dřevěný štoček, jeho přípravnou kresbu a tisk. Po prohlédnutí si děti uvědomily, že je to stejné jako u příkladu s botou.

Témata práce jsem zvolila dvě: 1. pohádkové bytosti – strašidla
2. zvířata

Snažila jsem se, aby obě byla dětem blízká. První záměrně patří do oblasti fantazie, v níž mají děti prostor pro rozvoj abstraktního myšlení, naopak druhé je zcela realistické.

Dalším krokem v tvorbě byly přípravné kresby. Dětem jsem rozdala nastříhané kousky balicího papíru formátu lina či prkénka. Chtěla jsem se tak vyvarovat pozdějšího zmenšování kresby. U obou grafických technik se velmi špatně vyrývají slabé čáry a detaily (opět pro názornost ukážeme na odřezku lina). Proto již návrhy (přípravné kresby) necháme děti kreslit silnějším fixem, voskovkami či pastelem, který zanechává širší stopu. Silné čáry na malém formátu nutí děti k potřebnému zjednodušování.

Ze tří navržených kreseb vybereme nejlepší a znovu ji překreslíme. Tentokrát již na materiál, do něhož budeme rýt. Máme možnost přípravnou kresbu na materiál i překopírovat, ale nechtěla jsem zbytečně děti mást obrácenou kresbou.

S dětmi jsem ke kreslení používala barevný pastel. Po dokreslení jsem jim práce pofixovala, aby se jim námět nerozmazal. Než fixativ zaschl, vysvětlila jsem techniku rytí s názornou ukázkou.

<u>Linoryt:</u> - ryjeme rýtky různých profilů

- můžeme rýt všemi směry

- odebíráme plošky v kresbě tak, aby kresba pastelem zůstala vyvýšena jako vzorek na podrážce (pozitivní linoryt)

- rýtko v ruce držíme podobným způsobem jako příborový nůž (shora)

- pro bezpečnost přidržujeme destičku lina rukou mimo směr tahu rydla

Na bezpečnost při rytí děti neustále zapomínají a občas v zápalu práce dojde k menším úrazům.

Dřevořez - obvykle se řeže noži, ale pro velkou náročnost a hlavně nebezpečnost pro děti volíme techniku stlačování buď nožem nebo ostrým hrotem

- je nutné ctít materiál - ryjeme vždy ve směru let

- při stlačování dřeva proti létům volíme místo tahu způsob dírkování (jinak hrozí možnost říznutí)

- bílé plochy vyrýváme rýtkem, šedivost dosáhneme proužkováním (jedna stlačená čárka vedle druhé)

Při rytí měly děti zpočátku problémy. Spíše narušovaly povrch škrábáním. Myslím, že to bylo v důsledku hledání nejlepšího sklonu rýtka a způsobu jeho držení. Nakonec jim nejvíce vyhovovala rýtka, která zanechávají širší stopy.

Vím, že u obou technik velmi záleží na manuální zručnosti dětí a na jejich trpělivosti. Odrazilo se to především v tvorbě dřevořezů. Děti musely při stlačování dřeva vyvinout větší tlak než u rytí do lina, brzy je bolela ruka, a proto během práce několikrát odpočívaly.

Přes všechny tyto útrapy však děti práce zaujala natolik, že ani nechtěly jít domů. Odcházela jsem s pocitem, který se těžko popisuje. Je nádhera sledovat jejich radost a nadšení, s jakým se do těchto dvou technik pustily. Vložily do nich plno své energie, trpělivosti a fantazie, ale zároveň i záviděníhodnou vytrvalost. Doufám, že si z mé hodiny neodnesly jen výtvarné dílo.

Přitažlivost grafických technik pro děti spočívá především v momentu překvapení při shlédnutí tisku. V našem případě upoutala děti zvláště barevnost. V kontrastu s bílou byla velice působivá.

Při hodnocení jsem upozornila na krásu jednoduchosti některých tisků. Přesto si myslím že všichni odvedly velký kus práce a zaslouží si pochvalu. Zvláště děti, které si vyzkoušely dřevořez.

Z otázek, jež mi děti během hodiny kladly, jsem usoudila, že bude vhodné spojit realizaci techniky dřevořezu s výukou přírodovědy a pracovním vyučováním. Jejich vědomosti tak naváží na praxi, což přispěje ke snadnějšímu zapamatování učební látky.

6. Využití tisku z výšky v hodinách českého jazyka

6.1. VYUŽITÍ GRAFICKÝCH TISKŮ K MOTIVACI

Vzhledem k tomu, že jsem sama vytvořila cyklus dřevořezů, nastíním nejprve několik možností jejich využití k motivaci v úvodních částech hodin. Grafické tisky můžeme použít podobně jako kterýkoliv jiný obrazový materiál. Využití však nemusíme omezovat jen na hodiny literární výchovy, tisky mohou být vhodným motivačním prvkem i při slohu. Jejich největší přednost spatřuji v rozvoji dětské slovní zásoby, na kterou jsem se v následujících ukázkách zaměřila.

1. M U Š L E

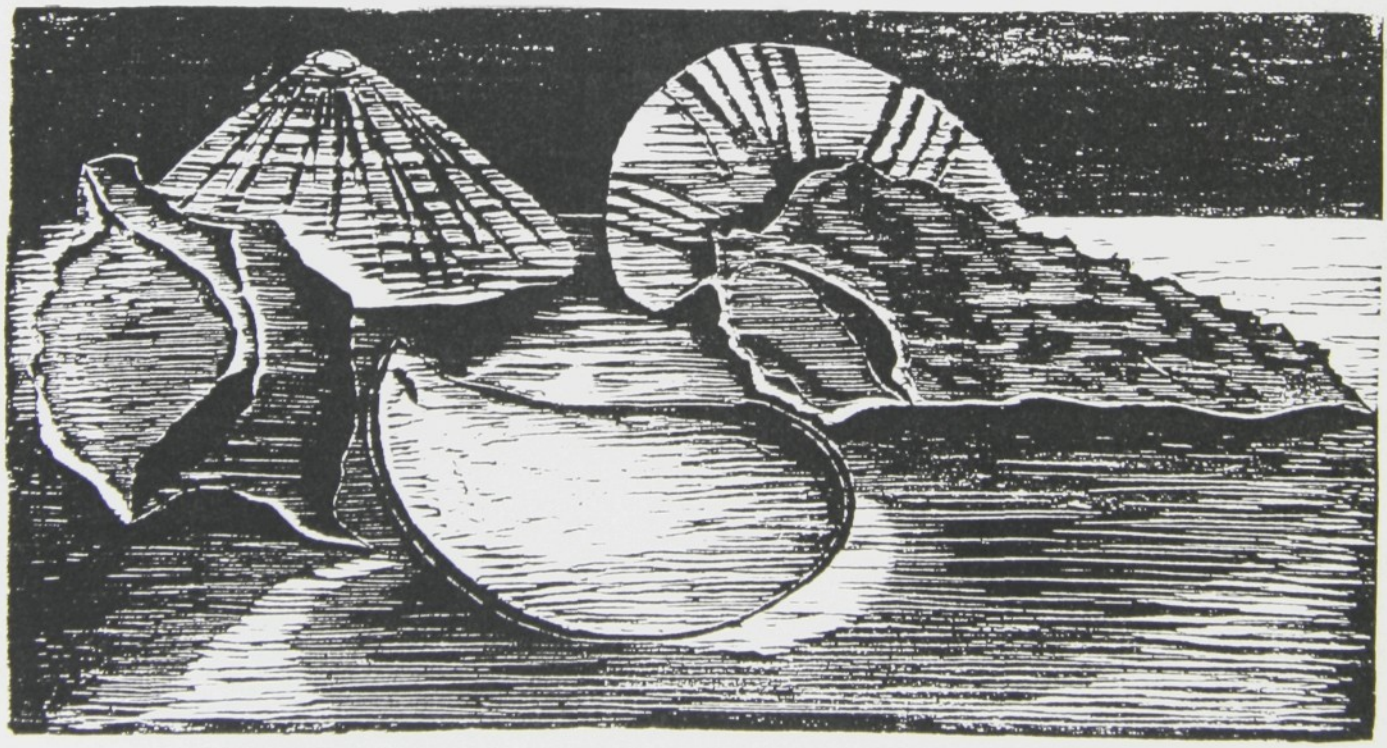

Tento tisk bych využila v hodině literární výchovy jako motivaci k článku určenému pro 3. ročník základní školy.

Nejprve bych dětem tisk ukázala a nechala je chvíli přemýšlet. Povšimnout by si měly především černobílé barvy, která nám částečně pomůže vzbudit v dětech fantazii a představivost. Neutrální barvy černou a bílou mohou nahradit celou škálou jiných odstínů barev, čímž obrázek zasadí do reality všedního života.

Následně bych dětem kladla tyto otázky:

* Co je na obrázku?
* Řekněte, jak jinak můžeme pojmenovat mušli.
* Jaký je obrázek - smutný nebo veselý?
* Proč na vás působí smutně?
* Představte si, že jste malíři. Zvolte barvy pro tento obrázek.
* Do jakého prostředí bychom mušle zařadili? Kde je můžeme najít?
* Byl jste už někdo u moře?
* Vyprávěj, co tam všechno můžeme vidět, jak to u moře vypadá?
* Vzpomeňte si na nějaký zážitek od moře a vyprávějte ho ostatním?
* Jaký poklad skrývá mušle?
* Co se o ní říká?
* Co ještě můžeme v moři nalézt nebo vidět?
* Kterou z mušlí na obrázku můžeme nalézt i v Čechách a kde?

Po této úvodní části bychom si přečetli text v čítance - Růžová mušle od Daisy Mrázkové (z knihy Auto z pralesa). Vedle samotné práce s článkem však nesmíme zapomenout v závěru hodiny vyzdvihnout výchovný cíl - poukázat na nebezpečí moře a upozornit děti, že s podobnými nástrahami vodních toků se můžeme setkat i na našem území, protože voda je velmi nebezpečný přírodní živel.

2. SPORTOVNÍ BOTY

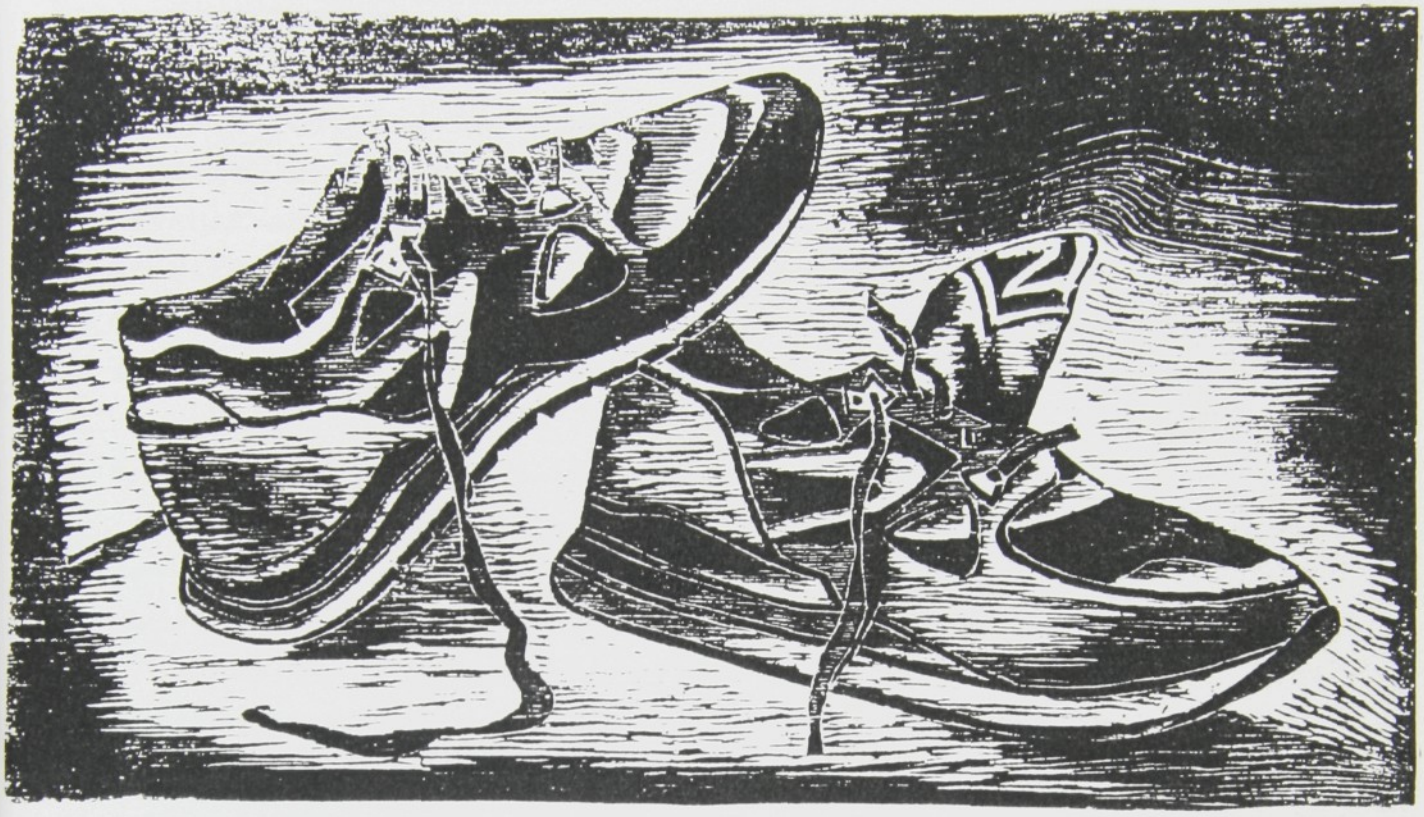

Grafický tisk se sportovními botami využijeme k motivaci při hodině slohu. Uplatnění najdeme např. při popisu. U žáků usilujeme o vyjádření výstižné, přesné, jasné a názorné. K tomu však potřebují dostatečnou slovní zásobu, kterou získají při různých slohových cvičeních prováděných formou hry.

"Prostý popis, který na 1. stupni nacvičujeme, si neklade nároky ani na uměleckost ani na odbornost. Téměř všechny potíže spojené s jeho nácvikem by bylo možno redukovat na nutnost převést všechno, co žák pozoruje a vnímá téměř současně (velikost, umístění, barvu, materiál předmětu atd.) do projevu, který se může uskutečňovat pouze postupně, lineárně. ...S málo rozvinutou schopností pozorovat může také souviset, že žák vynechá i základní nebo velmi nápadný prvek obsahu." (Hubáček, 1990, str. 170)[10]

Pozorovací schopnosti u dítěte můžeme rozvíjet pomocí obrázků. Následně uvedu několik her a otázek, které vychází z předloženého grafického tisku se sportovními botami.

* Hra na módního návrháře

Dětem ukážeme výše uvedený černobílý tisk. Každý správný návrhář má cit pro barvy a materiál, z kterého se boty vyrábí. Představte si děti, že jste se staly špičkovými módními návrháři a máte určit, v jakých barvách a z jakého materiálu se budou boty vyrábět.

* Hra na reklamního agenta

Všem jsou známé reklamy z televize, novin i rozhlasu. Děti se stanou reklamními agenty, kteří nabízí lidem sportovní obuv. K tomu jim pomůže černobílý obrázek. Agentův úkol je vynachválit boty na obrázku, seznámit kupující s jejich vlastnostmi, přednostmi. Je důležité, aby žáci zapojili především svou fantazii.

Hra též pomáhá odbourávat zábrany dětí mluvit před ostatními.

* Typy obuvi

Následující cvičení můžeme využít ve skupinovém vyučování. Učitel připraví předem pro skupiny jednotlivé karty, na kterých jsou předepsány různé typy obuvi (např. společenská, sportovní, zdravotní, dětská, pracovní, dámská, pánská, letní, zimní,...). Úkolem každé skupiny je vymyslet a napsat (pokud má učitel připravené karty, mohou děti i přiřazovat) k jednotlivým typům příklady (př. letní - pantofle, sandály,...).

Cvičení lze využít i na tabuli.

* Reklamní slogan

Děti (rozdělené do skupin) se pokusí vymyslet k botám na obrázku stručnou básničku nebo říkanku, aby zaujala kupujícího v rozhlase či novinách.

Další motivační otázky k obrázku:

* O čem asi vyprávějí boty na obrázku?
* Odkud mohl přijít člověk, kterému tyto boty patří?
* Vymyslete, co majitel bot dělal, než se zul?
* Podle čeho jste to poznali?
* Ve skupině vymyslete krátký příběh o člověku, kterému tyto boty patří (vyprávění k obrázku).
* Popiš nám boty svých snů (mohou být i neskutečné).
* Jak se o boty staráme, aby nám co nejdéle vydržely?
* Jaké boty nosili lidé dříve (doložíme obrázky) - popište je.
* Najdete rozdíly mezi botami na tisku a botami na obrázku?
* Vzpomenete si na nějakou pohádku, ve které hrály boty důležitou úlohu?
* V pohádkách je všechno možné. Mohly by mít boty jména?

Po tomto úvodu využijeme ukázky z knihy Bota jménem Melichar od Jany Knitlové, se kterou můžeme pracovat při nácviku čtení.

3. C I B U L E A Č E S N E K

Grafický tisk s cibulemi a česnekem nám pomůže prohloubit znalosti dětí nejen v českém jazyce, ale podpoří mezipředmětové vztahy, jež nalezneme i v prvouce a hudební výchově. Jednotlivé informace a poznatky z těchto dvou předmětů zopakujeme a upevníme na hodinách českého jazyka.

Otázky a úkoly k obrázku:

* Co je na obrázku - zelenina nebo ovoce?
* Jaký druh zeleniny je na obrázku?
* Vyjmenujte další druhy zeleniny a ovoce.
* Doplňte přirovnání: ..... jako cibule.

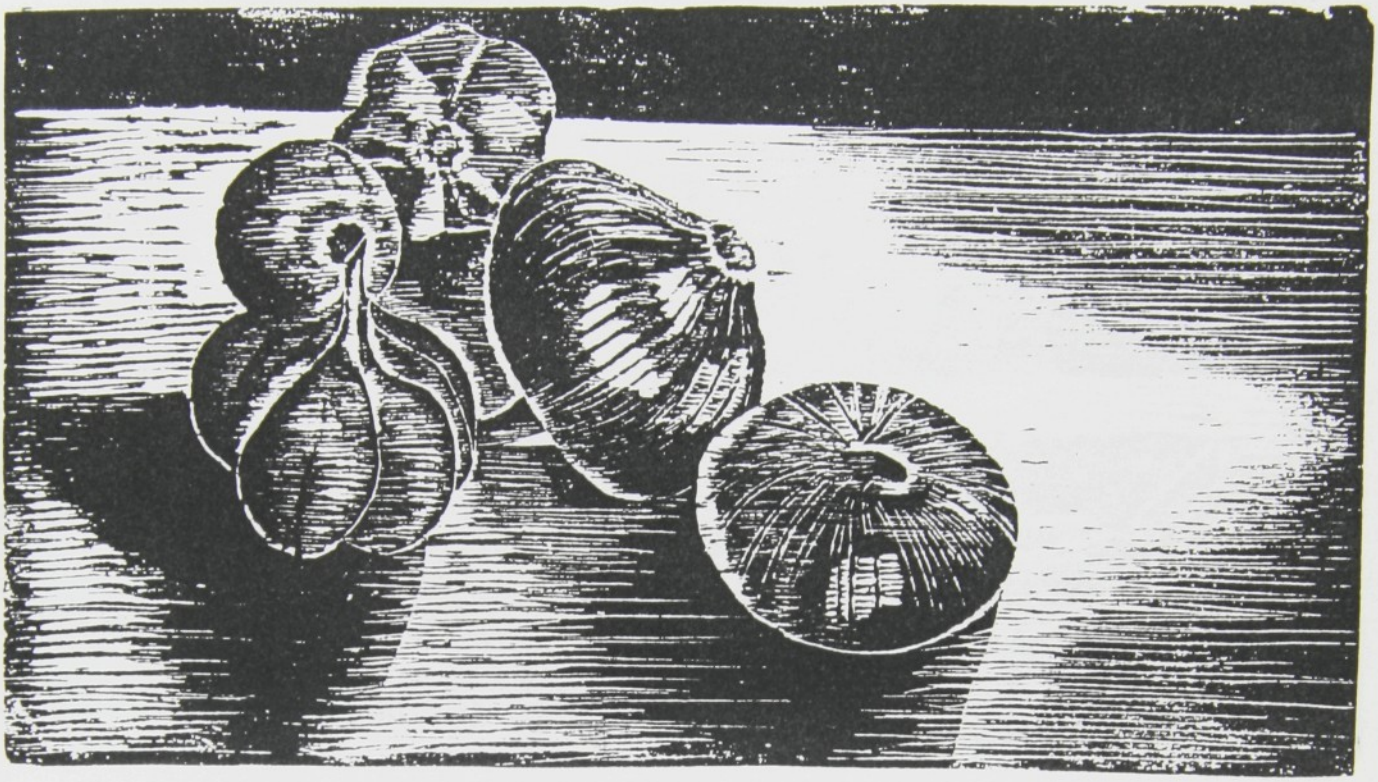

* V knize Lidová rčení vyhledejte co nejvíc rčení a přísloví, ve kterých se objeví slovo cibule (skupinová práce).
* Vyberte ze slov na tabuli slova podřazená a k nim slovo nadřazené – paprika, celer, meruňky, pomeranč, mrkev, třešně, ovoce, jahody, banány, květák, jablka, zelenina, hrášek, okurka, petržel, švestky.
* Seřaďte v obou vytvořených skupinách slova podle abecedy.
* Vymyslete slova příbuzná ke slovům – cibule, česnek.
* Napište krátké povídání o cibuli nebo česneku (skupinová práce).
* Vzpomenete si na nějaké písničky, ve kterých se zpívá o cibuli? Zazpívejte je.

V literární výchově na toto téma navážeme knihou od Gianniho Rodari – O statečném Cibulkovi (ilustrace Ondřej Sekora), jež využijeme ke dlouhodobé školní četbě.

4. N Ů Ž S P A P R I K O U

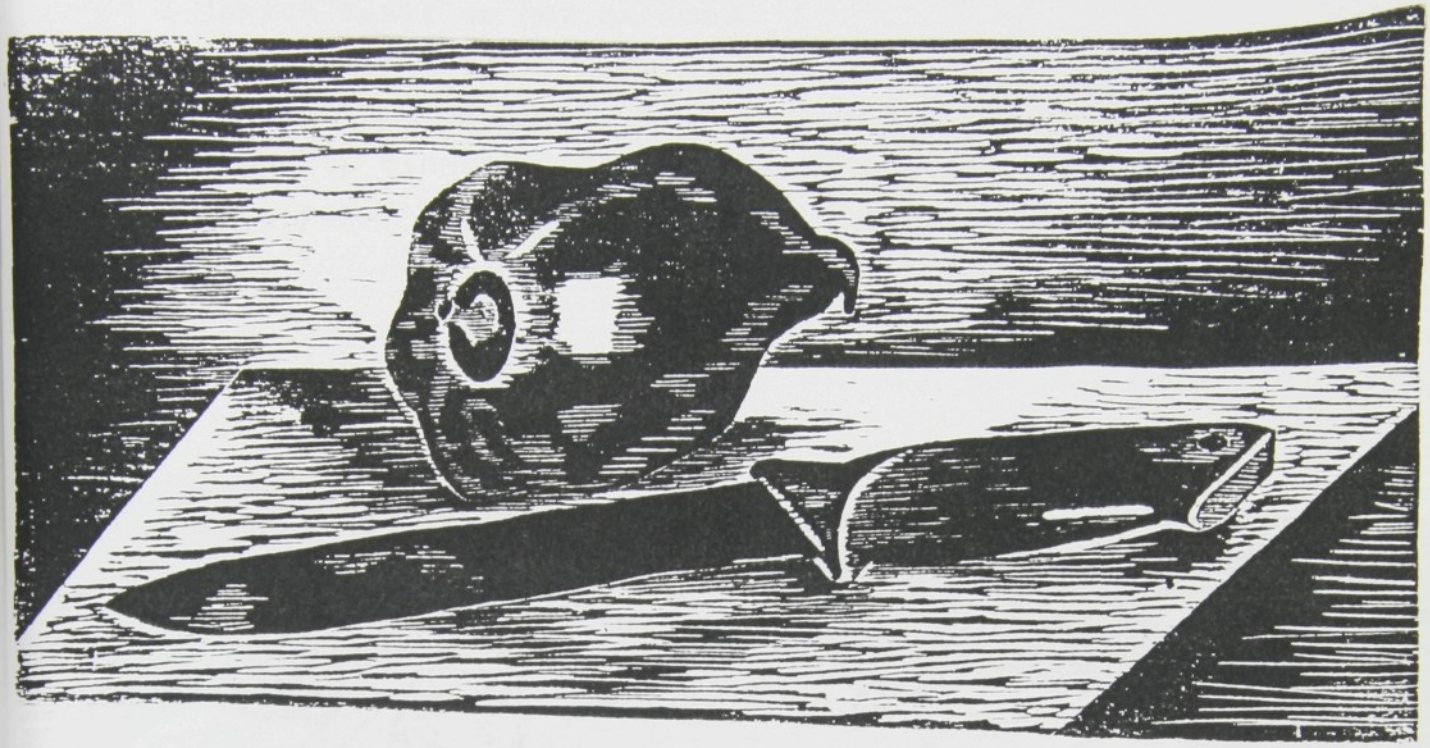

Obrázek nám pomůže motivovat děti k nácviku nového slohového útvaru - popisu práce (pracovního postupu). Záměrně je zvoleno pro popis činnosti téma dětem blízké - příprava svačiny.

Po prohlédnutí obrázku klademe dětem následující otázky a úkoly:

* Do jakého prostředí nás uvádí tento obrázek?
* Jak to u vás v kuchyni vypadá?
* Jaké pomůcky k vaření v kuchyni najdeme?
* Kde vezmeme papriku a kde nůž?
* Jaké druhy jídel můžeme z papriky připravit?
* Které další suroviny k přípravě jídla potřebuješ?
* Pro koho by mohlo jídlo být?
* Slovo "jídlo" nahraďte jiným slovem stejného významu.
* Pokuste se pokrmy rozdělit do několika skupin.

* K jednotlivým skupinám uveďte příklady.
* Vyjmenujte několik druhů nožů.
* Z jakých částí se nůž skládá?
* Doplňte přirovnání: ..... jako nůž.
  ..... jako paprika.
* Vyjmenujte činnosti, které maminka provádí při vaření.
* Krátce popiš přípravu svačiny do školy.

5. K N I H A S B R Ý L E M I

Otázky a úkoly k tisku:

* Kdo by mohl číst knihu na obrázku?
* Podle čeho to můžete určit?
* Uveďte, jaké druhy brýlí mohou být.
* Jaká nálada vyplývá z obrazu?
* Zkuste popsat prostředí, ve kterém byla tato kniha čtena.
* V jakém prostředí čteš nejraději ty?
* Co všechno se v knihách píše?

* Uveďte některé druhy knih.
* Jaká může kniha být?
* Doplňte: Kniha je symbol ..... .
* Výše uvedené tvrzení odůvodněte.
* Vyhledejte v knize Lidová rčení co nejvíce rčení, přísloví a přirovnání, které se vztahují ke knihám. (skupinová práce)
* Znáš nějaké spisovatele a ilustrátory?
* Víš něco o svém oblíbeném spisovateli?
* Vyprávějte nám o své oblíbené knize.
* Cvičení na tabuli (vhodné i pro skupinové vyučování):

Do jednotlivých sloupečků rozděl zvlášť jména spisovatelů a zvlášť ilustrátorů. K ilustrátorům zkus přiřadit i správný obrázek. Např. Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, Karel Čapek, František Halas, Jiří Žáček, František Hrubín, Daisy Mrázková, Martina Drijverová, Markéta Zinnerová, Eduard Štorch, Josef Čapek, Zdeněk Smetana, Mikoláš Aleš, Josef Lada, Zdeněk Miler, Helena Zmatlíková, Adolf Born, Jiří Trnka, Ondřej Sekora ...

Vyberte spisovatele, kteří své knížky sami ilustrovali.

Po této motivaci budeme pracovat s básní od Jiřího Žáčka:

OHRYZANÁ BÁSNIČKA

Když se myši probudily,
kručelo jim v bříšku,
ale doma objevily
jenom tuhle knížku.

Že jim tuze vytrávilo
ze zimního spánku,
v cukuletu ohryzaly
skoro celou stránku.

Ach vy žrouti – já vám za to
píšu z mravů pětku.
Knížky jsou tu k prohlížení,
knížky nejsou k snědku.

Následně by děti měly za pomocí učitele dojít k výchovnému cíli, který z básně vyplývá (správné zacházení s knihou).

6.2. DĚTSKÁ LITERÁRNÍ TVORBA DOPLNĚNÁ GRAFICKÝMI ILUSTRACEMI

V hodinách výtvarné výchovy se při tisku z výšky ukázalo, že se dětem líbí nejen technika, ale také výsledky vlastní práce. Proto jsem se rozhodla, že toho využiji v hodinách literární výchovy jako motivace k napsání vlastních básní či článků. Posléze bychom při výtvarné výchově mohli společně vytvořit technikou tisku z výšky soubor vhodných ilustrací, jež by se tematicky vztahovaly k danému literárnímu zadání.

Vzhledem k velkému zájmu o knížky jsem dětem navrhla, že si zahrajeme na spisovatele a ilustrátory. Jejich úkolem bylo, napsat během několika týdnů buď básničku, nebo příběh. Nejzdařilejší práce jsme doplnili ilustracemi vytvořenými tiskem z výšky.

Představa, že se dítě může samo podílet na vytvoření literárně uměleckého díla, ho vede k velké snaze, píli a vytrvalosti. Odměnou za to se mu stává nejen samotná kniha, ale i radost z práce a posílení sebevědomí, protože každé dítě je na své výtvory v knize náležitě hrdé.

Témata pro literární práce jsem zadala stejná jako ve výtvarné výchově:

a) strašidla

b) zvířata

Slohový útvar si děti zvolily samy. Výsledný poměr mezi básničkami a prozaickými příběhy byl však po vypracování prací stejný.

Pro ilustraci přikládám výsledky samostatného dětského tvoření:

JEŽEK

Zuzana Včelišová - 3. třída ZŠ Turnov

Dupe, dupe a jak funí,
na zádech si nosí trní.
Tahle zvláštní košilka
je jen samá bodlinka.

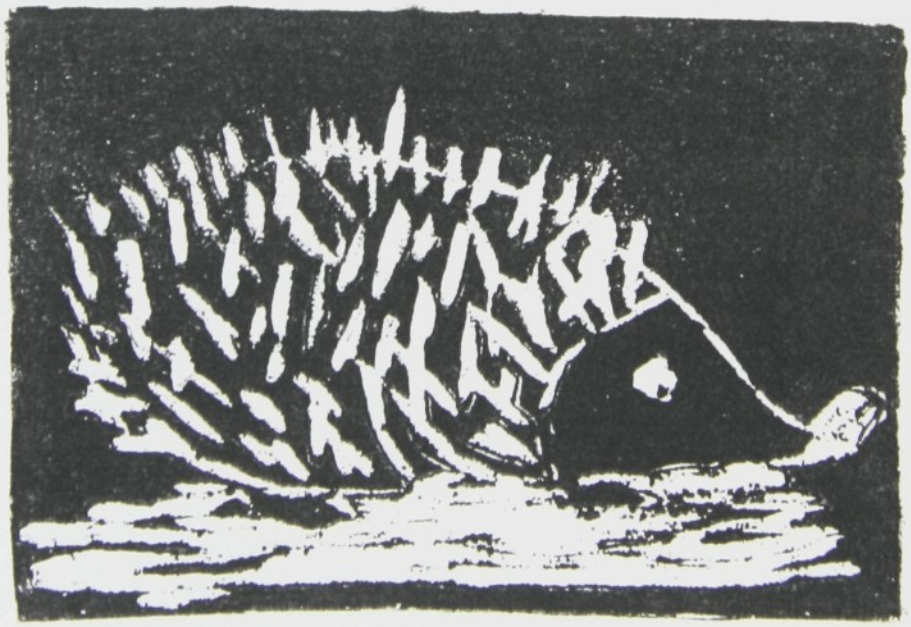

Básnička dokládá, že dítě pochopilo základní pravidlo rýmu na konci slova (např. funí - trní). Druhý rým (košilka - bodlinka) pokládá autorka pravděpodobně za správný, protože poslední slabika "ka" je u obou slov stejná. Neuvědomila si, že v tomto případě je důležitá shoda i předcházející slabiky. I přes drobnou chybičku se však báseň povedla.

MICINKA
Zuzana Včelišová - 3. třída ZŠ Turnov

U babičky máme kotě
říkáme jí Micinka.
Tiše spinká v malé botě,
protože je malinká.

Autorka již využila těžší formu tvoření básně. Úspěšně zvládla rým střídavý, který je obtížnější než rým sdružený.

O KŘEČKOVI
Jana Richnavská - 2. třída ZŠ Turnov

Lumírek je křeček,
má žlutý domeček.
Ve dne spinká, večer jí,
semínka mu chutnají.

Již od druhé třídy zařazujeme do hodin českého jazyka jednoduchá cvičení k procvičování rýmu. Na tabuli napíšeme slova, ke kterým žáci vymýšlí slova, jež se s nimi rýmují. Například hůl - kůl, půl, stůl, vůl,... , tužka - puška, hruška,... Cvičení dětem pomůže v pozdější samostatné tvorbě. Dokladem je básnička O křečkovi autorky J. Richnavské, kterou

sestavila na základě předešlého cvičení na tabuli.

TIM

Táňa Košková - 4. třída ZŠ Turnov

Máme malého pejska,
brácha radostí vejská.
Srst se mu leskne krásně,
jako z nějaké básně.

Jenže se nám toulá.
Je to zkrátka moula.
Pak ho vždycky najde babička
a do verandy zavře našeho pejsíčka.

Když leží před pokojem,
dělá na mě velký dojem.
Chce, abych ho hladila,
prostě se s ním mazlila.

Hodí se k němu jméno Tim.
Myslím si to, snad to i vím.

Je to hlupáček,
u nás nováček,
máme ho však rádi,
jsme věrní kamarádi.

REK

Eva Zahradníková - 4. třída ZŠ Turnov

Štěky, štěky, štěk,
štěká si náš Rek.
Jak mu hodíš kostičku,
budeš ho mít v malíčku.

Každé ráno na vycházku,
musíš ho vzít na provázku.
Oběhne psí cestičku,
jsme doma za chviličku.

A po dlouhé procházce,
hoví si Rek v ohrádce.
Pak si jdeme hrát,
a Rek má nás rád.

Štěky, štěky, štěk,
tak žije spokojený Rek.

U obou básní musíme ocenit nejen délku, ale i obsah. Autorkám se podařilo zachytit určitou spojitost děje a tématu, která většinou při delším zpracování básní dětem uniká. Pokud se snaží jednotlivé verše sestavit do většího celku, zaměřují se především na rýmy, a tím se jim ztrácí obsahová souvislost.

Motýli
Martina Prokůpková - 3. třída ZŠ Liberec

Jaro přišlo,
kytky voní,
motýli se
vzduchem honí.

Někdy sednou na kytičku,
a pak letí ke sluníčku.
Sluníčko má nejradši,
když motýli skotačí.

Básnička je doprovázena dětskou ilustrací, která zobrazuje nejvýraznější prvek textu. Na básničkách se děti nejlépe naučí vyhledávat podstatné znaky. Získají lepší

orientaci pro pozdější práci s delšími prozaickými texty, ve kterých musí určit základní a vedlejší myšlenky.

TRAVIČKA

Jaroslav Škudrna - 4. třída ZŠ Liberec

Byla jedna travička,
snědla jí pak kravička.
A že jí to chutnalo,
zavolala: "Žížalo!"

Hned tam přišla žížala,
zazpívala tralala.
Uslyšel to koník,
malý jako poník.
Zeptal se: "Co se děje?"
Ale kravička se směje.
"Aha, už vím žížalo,
zas jí něco chutnalo."

Veselá básnička chlapce ze čtvrtého ročníku je správně zpracovaná po stránce rýmu.

KOSTIČKA
Anna Kafková - 4. třída ZŠ Liberec

Pejsek běží,
na večeři.

Kostičku má mít,
smejčí celý byt.

Kostička však nikde není,
to je ale nadělení.

Pejskovi je do pláče,
a tak si vzal koláče.

Pejsek je sněd hned,
a přešel ho hněv.

Chybu v této básničce objevíme u posledního verše, který se nepovedl díky nevhodnému rýmu (hned - hněv).

O JEDNÉ MYŠI

Tomáš Bláha - 4. třída ZŠ Turnov

Nedaleko Kolína byl starý velikánský dům. V tom domě žil starý pán. Ten starý pán vždy posedával venku na lavici a pojídal sýr. A najednou, kde se vzala, tu se vzala - myš, vnikla do domu a šmejdila po sýru, ale když nic nenašla, vrátila se zpátky.

Myš do domu chodila dva týdny, když to pán zjistil, nastražil past, ale myš byla chytrá, tak tam radši nešla a hledala si jiný otvor. Tak hledala a hledala, až našla skulinku, která vedla pod dřevěnou podlahu. Pána to rozčílilo, ale nic si z toho nedělal. Šel na trh a koupil si tam kočku, aby tu myš chytila.

Jakmile se to myš dozvěděla, dávala si pozor. Kočka hledala a hledala, ale nemohla myš najít. Tu se pán rozlobil. Nevěděl co má dělat. Dal sýr na provázek, aby myš dala pokoj.

Myš přiběhla, podívala se a sýr sežrala. A víte jak to chodí. Myši to nestačilo. Pán se rozhodl, že už myši nic nedá. A když myš našla sýr, pustila se do něho, až do posledního drobku. Pán přišel a strašně se rozzlobil, Řekl si: " Když nebudu mít žádný sýr, nebude tady ani myš."

Myš přišla k pánovi do domu, a když zjistila, že pán už sýr nemá, odešla pryč někam daleko od pána.

Šla lesy, lukami, přes potoky, až potkala kočku. Ale ta kočka byla pánova a než se vzpamatovala chňap, a už nesla kočka myš v zubech. Kočka dorazila domů a zamňoukala. Pán vyšel ven a ohromně se divil. Naštěstí se rozhodl, aby myš bydlela s ním.

A potom se všichni dali do práce. Pán sel obilí, kočka chytala cizí myši a myš? Ta se ulila z každé práce, protože se jí nechtělo pracovat. A tak se měli všichni dobře až do smrti.

V úvodní části bychom si měli všimnout časté chyby, se kterou se děti při slohových cvičeních potýkají. Opakovaně používají stejné výrazy (př. ...byl starý velikánský

dům, ...v tom domě, ...starý pán, ...ten starý pán ...).

I přes tyto drobné chyby pokládám výše napsaný příběh za velmi zdařilý.

STRAŠIDLO NA ČEPICI

Anna Tulachová - 4. třída ZŠ Turnov

Můj dědeček mi vyprávěl, jak se jako malý chlapec vylekal strašidla. Bydlel v horách. V zimě, když chodil že Sokola, byla již tma.

Narazil si na hlavu čepici a pospíchal domů. Najednou mu na hlavě začalo něco cinkat. Přidal do kroku a strašidlo cinkalo a ťukalo do hlavy ještě víc. Utíkal, co mu nohy stačily, ale strašidlo nezmizelo. Vřítil se do světnice a vyrazil ze sebe: "Strašidlo!"

Shodil z hlavy čepici a strašák zacinkal naposledy. Byla to jen přetržená ozdobná sponka na čepici.

Příběh má i přes svou krátkost velmi rychlý spád a vyvolá pocit napětí. "Průběh děje by měl být znázorněn tak, aby bylo patrné, že se rozvíjí od zápletky k vyvrcholení a k rozuzlení." (Hubáček, 1990, str. 175)[11] Tyto tři jednoty byly v příběhu zachovány.

O SMUTNÉM VELIKONOČNÍM ZAJÍČKOVI

Lenka Čepelíková - 5. třída ZŠ Turnov

Za třemi lesy a třemi potůčky rostl velký dub, ve kterém bydlel zajíček Hopsálek. Na podzim si nachyslal zásoby na zimu, aby v zimě, když mrzne, nemusel chodit ven.

Zima odešla a jaro přišlo. Hopsálek byl tak šťastný a už se nemohl dočkat Velikonoc.

Jednoho dne chtěl jít Hopsálek ven. Vzal si jen kabátek

a čapku. Když vyběhl ven, celý se roztřásl zimou. Mrzlo, až praštělo. Honem utíkal domů do tepla, aby si ohřál kožíšek.

Druhý den ráno, když se zajíček probudil, viděl jak venku svítí sluníčko. Zajíček se zaradoval. Když se nasnídal, chtěl jít ven. Podíval se nejdříve ven, aby se přesvědčil, že přece jenom svítí venku sluníčko. A div, že se nerozplakal. Venku byl sníh a krásně se třpytil od slunce.

Hopsálek byl strašně smutný. Do Velikonoc zbývaly jen čtyři dny. Sněhu pořád neubývalo, naopak, ještě více ho přibývalo. Zajíček nevylézal ze svého pelíšku a přál si, aby už sníh zmizel.

Už jen dva dny zbývaly do Velikonoc, když tu si zajíček povšiml, že sněhu trochu ubylo. Hopsálek se zaradoval. Slunce pořád pálilo, svítilo a na Velikonoce už žádný, ale žádný sníh nebyl.

A zajíček Hopsálek mohl v klidu rozdávat dětem velikonoční vajíčka na pomlázku.

Autorka hned na začátku navozuje pohádkovou atmosféru příběhu, když využívá magické číslo "tři" (př. "Za třemi lesy a třemi potůčky ..."). Dalším pohádkovým rysem se stává lidská

vlastnost přisouzená zajícovi a v neposlední řadě si všimneme i dobrého konce, který je pro pohádky typický.

Osou vyprávění je děj soustředěný kolem jeho hrdiny, velikonočního zajíčka. "Vyprávění, které má hrdinu jednoho, je pro děti obvykle snazší." (Hubáček, 1990, str. 175)[12]

Ani žákyně páté třídy se nevyvarovala častého opakování stejných výrazů např. ven, venku,...

Práce je doplněna dětskou ilustrací, která je vytvořena technikou linorytu. Vzhledem k popsanému počasí v textu zvolila výtvarnice záměrně studený odstín barvy tisku. Navodila tak i ve výtvarném projevu pocit chladu a smutku, který je z příběhu patrný.

DOMÁCÍ STRAŠIDÝLKO

Zuzana Botková - 5. třída ZŠ Turnov

Kde mám svoji červenou propisku?! Kdo mi ji vzal?! Určitě to bylo to strašidýlko, co se nám nastěhovalo do bytu.

Není zlé, ale zlomyslné. Jeho přítomnost poznáte: sešit místo v zásuvce najdete v knihovničce, tužku místo v penále pod stolem, klíče, které mají být pověšené u dveří, v kapse.

Ten rošťák se domluvil s naším pejskem a jak nechám jenom trošičku pootevřenou zásuvku, vytáhne sešit, zavolá na pejska a pejsek mi ho celý rozškube. Takovéhle věci se nestávají jenom mně, ale všem v rodině.

Maminka sice tvrdí, že strašidla nejsou, že je to jenom naše nepořádnost, ale já jsem si jistá pravým opakem. Nedivím se, že mi máma nevěří. Vždyť si na ni a na tátu moc nedovoluje, asi se jí bojí. Za to na mě a na mladšího bratra si dovoluje hodně. Ještě štěstí, že je malé a má malou sílu, jinak by se klidně mohlo stát, že bych našla klavír na balkóně!

Text svou formou částečně připomíná úvahu, která je však pro žáky základní školy velmi složitá.

Na první pohled nás jistě zaujme zvláštní námět textu.

Většinou děti téma "o strašidlech" zpracovaly formou pohádkového příběhu, kde vedle strašidel vystupovala zvířata. Naproti tomu autorka tohoto textu zasadila příběh čistě do reality všedních dnů.

Vytknout bychom mohli opakovaní slov ve větě (př. Ten rošťák se domluvil s naším pejskem, a jak nechám jenom trošičku pootevřenou zásuvku, vytáhne sešit, zavolá na pejska a pejsek mi ho celý rozškube.).

Text doprovodila ilustrací žákyně 3. třídy.

O STRAŠIDLE KUTÍLKOVI

Veronika Havlová - 5. třída ZŠ Turnov

Byla jednou jedna rodina, která se jmenovala Bubákova. Narodil se jim synáček, kterému dali jméno Kutílek, protože pořád něco kutil.

Jednou šli rodiče s Kutílkem na procházku do lesa. Kutílek uviděl lišku a rozběhl se za ní, ale liška byla už pryč. Kutílek se chtěl vrátit, ale nevěděl kudy, ztratil se. Marně hledal rodiče, a v tom uviděl, jak se liška snaží dostat zajíce. Kutílek si řekl: "Chudáček zajíček, musím tu lišku postrašit." Jak se rozhodl, tak také udělal. Vykoukl a udělal na lišku takový obličej, že se liška lekla a utekla.

Zajíček Kutílkovi moc poděkoval a zeptal se ho, zda má nějaké přání. Kutílek řekl, že má jen jedno přání, a to vrátit se domů. Zajíček ale nevěděl, kudy se jde z lesa, tak ho poslal za moudrou sovou.

Kutílek se tedy vydal za ní. Když došel k jejímu stromu, sova přemýšlela. Kutílek řekl: "Dobrý den, moudrá sovo, jak se

dostanu z lesa?" Sova se lekla natolik, že ze sebe nevydala ani hlásku. Ale pak se vzpamatovala a řekla, že mu to poví, ale nechce to zadarmo. "Musíš něco vynaleznout." "A co?" zeptal se Kutílek. "Když mi něco spadne, nechci pro to letět, jsem už moc stará a bolí mě křídla." Kutílek se zamyslel: "Už to mám!"

Přinesl dřevo, z toho vyrobil hrábě, přinesl kus provázku, dal ho na strom, na provázek přivěsil hrábě a řekl: "Vždy, když ti něco spadne, zatáhneš za provázek, hrábě se spustí dolů, nabereš na to co ti spadlo, zatáhneš za provázek a máš to nahoře."

Sova moc poděkovala: "Jsi šikovný, po této cestičce se vydej domů." Když Kutílek přišel domů, byli rodiče rádi a žili všichni šťastně až do smrti.

Konec

Zadané téma "o strašidlech" umožňuje dítěti zapojit fantazii a abstraktní myšlení. Dokladem je i výše uvedený dětský příběh o strašidle a zvířátkách, napsaný formou pohádky.

Opět v článku najdeme již zmíněné pohádkové prvky - lidské vlastnosti u zvířat a strašidel, šťastný konec.

Zvláštností textu je časté užití přímé řeči, neboť děti spíše užívají vyjádření přímé řeči pomocí vedlejší věty (př.Sova moc poděkovala, řekla Kutílkovi, že je šikovný a ukázala mu, kterou cestičkou se má vydat domů.).

Pohádku doplnila žákyně 3. třídy obrázkem, který se vztahuje k textu. Správně si zvolila pro ilustraci jednu z hlavních postav celé pohádky - sovu.

JAK JSME NAŠLI KOCOURKA

Soňa Brodská - 5. třída ZŠ Turnov

Jednoho letního dne jsme se rozhodli, že si opečeme

buřty. Navečer bylo vše připraveno a stačilo zapálit ohýnek.

Po chvilce opékání buřty krásně voněly, že se nám všem sbíhali sliny. V tom se někde poblíž ozvalo mňoukání. Zpozorněli jsme a po chvíli objevili kotě. Mělo rezavou barvu a bylo celé ušmudlané, urousané a velmi vystrašené. Snažili jsme se ho přilákat voňavými buřty. Přestože se nás bálo, nakonec jeho hlad zvítězil nad strachem. Kotě se nasytilo a uteklo. Ale ne na dlouho. Hned druhý den se mňoukání ozvalo opět. Kotě jsme zase nakrmili. Tak se to opakovalo asi týden, až jednou se samo odvážilo a otevřenými dveřmi přišlo až k nám domů.

Toto se stalo loňského léta a od té doby už nám kocourek zůstal. Má krásnou hladkou srst a je u nás velmi spokojený, což projevuje tím, že se rád chová, a přitom krásně vrní.

Nevíme, jestli se kocourek někomu ztratil, nebo ho někdo vyhnal, ale nám udělal radost.

V krátkém příběhu lehce nalezneme jednotlivé kompoziční vrstvy. Autorka nás zbytečně nezavádí do detailů, velmi stručně a přesto poutavě vypráví příhodu, kterou sama prožila. Vzhledem k vhodné volbě slovních spojení lze u této žákyně předpokládat dobře rozvinutou slovní zásobu úměrnou věku.

Všimnout bychom si měli užitého výrazu "buřty", který má pisatelka zřejmě zažitý v této špatné nespisovné podobě. Správný výraz je "vuřty", "špekáčky" nebo "uzenky".

AZOR

Tereza Konopáčová - 5. třída ZŠ Turnov

Byla jedna holka, která se jmenovala Dita. A protože byla moc hodná, dostala k narozeninám psa, voříška. Pojmenovala ho Azor. Azor si Ditu tak oblíbil, že kudy šla, všude ji doprovázel.

Jednou babička Dity velmi onemocněla a tak Ditu rodiče poslali k tetě, a sami se chystali jet za babičkou. Ovšem byl tu jeden háček. Babička měla taky psa a ten byl tak zlý, že se skoro s každým jiným psem popral. Tak se rozhodli, že Azora dají k Ditině kamarádce Hedvice.

Tak také udělali. Jenže Dita už dlouho s Hedvikou nekamarádila, protože Hedvika byla zlá. Ale už se nedalo nic dělat. Hedviky matka byla v nemocnici a otec byl pořád v hospodě, a proto si mohla Hedvika dělat co chtěla a tak si řekla: "Když se mnou Dita nekamarádí, co bych se starala o jejího čokla". A tak vyhodila Azora na dvůr a tam ho nechala bez jídla. Jen v rozbitém džbánu měl trochu špinavé vody.

Týden pro Azora plynul pomalu, měl horečku a byl tak zesláblý, že už se ani nemohl postavit na packy, aby se napil. Když kolem něj Hedvika prošla, ještě do něj surově kopla.

Konečně týden uplynul a Dita se vracela s rodiči domů. Jen co vylezla z auta, které ještě trochu jelo, běžela za Azorem. Otevřela vrátka a najednou ho tam uviděla polomrtvého ležet. Z očí jí vyhrkly slzy. Honem ho vzala do náručí a spěchala s ním domů. S matkou ho pak uložila do postele

a dala mu napít. Potom se ještě mu snažila dát trochu jídla do tlamy. Otec honem běžel pro veterináře. Dita celá ubrečená Azorovi pořád šeptala do ucha: "Nesmíš zemřít, nesmíš mě tu nechat! Ty to vydržíš!!!" Jenže už bylo pozdě a Dita to věděla. Azor naposledy zakňučel a zemřel. Hedvika se na vše koukala oknem a hlasitě se smála.

Už se nedalo pochybovat, Hedvika byla blázen.

Autorka zpracovala příběh na stejné téma jako ostatní, a přesto se od nich naprosto odlišuje. Zvláště obsahovou tragikou, která prolíná celým vyprávěním a na čtenáře nepochybně zapůsobí.

Vhodně je užita přímá řeč, v textu se zbytečně neopakují stejné výrazy.

Dětské literární práce doplněné ilustracemi necháme po drobných úpravách svázat do knihy (nejlépe se osvědčuje kroužková vazba). "Sestavením knihy má každé dítě drahocenný "poklad", který si schovává a i později se k němu vrací." (Fountain, 1994, str. 40)[13]

7. Závěr

Součástí předložené závěrečné práce není jen písemná část, ale i moje vlastní tvorba - cyklus dřevořezů.

Technika dřevořezu pro mě byla zcela nová, ale přesto jsem se s ní snažila co nejlépe vyrovnat. Největší problémy jsem měla s vyvážením černé a bílé plochy, a stále ještě objevuji nové možnosti využití struktury. Ze zkušeností získaných během tvorby jsem následně vycházela při práci s dětmi v grafickém kroužku.

V písemné části jsem se pokusila nastínit několik možností využití tisku z výšky na 1. stupni základní školy. Vyzdvihla jsem především výchovné působení jednotlivých grafických technik, ale v metodické části i problémy, se kterými se děti často potýkají.

Grafika dětem dává možnost seznamovat se s různými druhy materiálů. Při práci s nimi nabývají stále větší manuální zručnosti, ale i výtvarné představivosti. Zároveň se učí trpělivosti, úctě k práci druhých, estetickému cítění.

Doufám, že tato práce bude odrazovým můstkem jak pro moji práci s dětmi, tak pro moji vlastní tvorbu.

8. Poznámkový aparát

1) Marco, J.: O grafice. Praha 1981. (s. 17)
2) Učební osnovy pro 1. - 4. ročník. Praha 1976. (s. 154)
3) Bouda, C: Grafické techniky. Praha 1962. (s. 5)
4) Kuchař, R.: Kresba, malba, grafika pro LŠU. Praha 1968. (s. 25)
5) Luebbers, L.: Americké dřevořezy - minulost a přítomnost. Praha 1986. (s. 9)
6) Kačírek, M.: Grafické techniky na LŠU. Olomouc 1984. (s. 20)
7) Kačírek, M.: Grafické techniky na LŠU. Olomouc 1984. (s. 7)
8) Udržal, P. - David, S.: Řezbářství. Praha 1984. (s. 8)
9) Konvička, J.: Tvoříme ze dřeva. Praha 1976. (s. 21)
10) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. (s. 170)
11) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. (s. 175)
12) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. (s. 175)
13) Fountain, S.: Místo na slunci. Praha 1994. (s. 40)

9. Seznam použité literatury

Bouda, C.: Grafické techniky. 1. vyd. Praha, SPN 1962. 32 s.

Brožová, V. - Peřinová, M.: Kreslíme, malujeme, modelujeme. 1. vyd. Praha, Fortuna 1993. 174 s.

Doskočilová, H. - Provazník, J.: Čítanka 3. 1. vyd. Praha, SPN 1993. 378 s.

Forst, V. - Karfíková, V.: Metodická příručka k učebnici Literární výchova pro 5. ročník základní školy. 1. vyd. Praha, SPN 1980. 78 s.

Fountain, S.: Místo na slunci. 1. vyd. Praha, TEREZA a Arcadia 1994. 111 s.

Hazuková, H. - Šamšula, P.: Didaktika výtvarné výchovy I. 1. vyd. Praha, Univerzita Karlova - Karolinum 1991. 117 s.

Houra, M.: Jak se dívat na grafiku. 1. vyd. Praha, SPN 1971. 197 s.

Hubáček, J.: Didaktika slohu. 1. vyd. Praha, SPN 1990. 236 s.

Iliev, J. - Zapletal, Z.: Výtvarné umění a kniha pro mládež II. 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita. 133 s.

Kačírek, M.: Grafické techniky na LŠU. 1. vyd. Olomouc, Krajský pedagogický ústav 1984. 55 s.

Konvička, J.: Tvoříme ze dřeva. 2. vyd. Praha, Mladá fronta 1976. 239 s.

Kuchař, R.: Kresba, malba, grafika pro LŠU. 1. vyd. Praha, SPN 1968. 45 s.

Luebbers, L.: Americké dřevořezy - minulost a přítomnost. 1. vyd. Praha, 1986. 47 s.

Marco, J.: O grafice. 1. vyd. Praha, Mladá fronta 1981. 502 s.

Nejezchlebová, J.: O knížkách a malování. 1. vyd. Brno, Státní vědecká knihovna 1988. 39 s.

Okrucký, J. - Kautman, V.: Výtvarník a dřevo. 1. vyd. Praha, SPN 1976. 93 s.

Spurný, J.: Karel Svolinský. 1. vyd. Praha, Nakladatelství československých výtvarných umělců 1962. 180 s.

Stehlíková, B.: Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež. 1. vyd. Praha, Albatros 1984. 221 s.

Šedý, V.: Práce s dřevem pro LŠU. 4. vyd. Praha, SPN 1979. 128 s.

Udržal, P. - David, S.: Řezbářství. 1. vyd. Praha, SNTL 1984. 184 s.

Učební osnovy pro 1. - 4. ročník. 4. vyd. Praha, SPN 1976. 244 s.

Vykopal, Z. - Foltýn, B.: Metodická příručka k čítance pro 4. ročník ZŠ. 5. vyd. Praha, SPN 1989. 74 s.

Vykopal, Z. - Jarošová, M.: Metodická příručka k čítance pro 2. ročník ZŠ. 3. vyd. Praha, SPN 1990. 85 s.

Žáček, J.: Aprílová škola. 3. vyd. Praha, Albatros 1989. 61 s.